

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องผลการใช้กิจกรรมพัฒนาภาษาที่มีต่อความสามารถด้านการฟังและการพูด
ของเด็กกำพร้าอายุ 3 ถึง 4 ปี ในสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์ ผู้วิจัยได้ศึกษา
ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอโดยลำดับดังนี้

1. ลักษณะพัฒนาการทางภาษาของเด็กปกติ
2. ทฤษฎีการเรียนรู้ภาษา
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษา
4. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาภาษาของเด็กในสถานสงเคราะห์
5. แนวการจัดการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการฟังและการพูด

ให้กับเด็ก

ลักษณะพัฒนาการทางภาษาของเด็กปกติ

ความสำคัญของภาษา

ภาษา คือ เครื่องมือสื่อความหมายที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ ภาษาช่วยให้มนุษย์ได้เข้าใจ
ตรงกัน เป็นเครื่องมือที่จะถ่ายทอดความนึกคิดของมนุษย์แต่ละคนไปยังบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน
โดยทั่วไปว่า ภาษาเป็นสิ่งที่มีความหมาย เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ของมนุษย์
พระฮานูมานราชชน ปราชณ์ทางภาษาศาสตร์คนแรกของไทย ได้กล่าวว่า "ภาษากล่าวอย่างกว้างๆ
คือ วิธีทำความเข้าใจกันระหว่างคนกับคน วิธีทำความเข้าใจกันย่อมทำได้หลายวิธี ซึ่งแล้วแต่
ความสามารถที่จะทำให้เข้าใจกันได้" (ฮานูมานราชชน, 2515)

ฐปะปะนี๋ นาคกรทรรพ ได้กล่าวโดยสรุปว่า ภาษาเป็นสื่อกลาง เสริมสร้างวัฒนธรรม
 สำแดงเอกลักษณ์ พิทักษ์เอกราช ประสาทวิทยา พัฒนาความคิด กอบกิจกรงาน และประสาน
 สามัคคี (ฐปะปะนี๋ นาคกรทรรพ, 2527) และนักจิตวิทยาเพียเจท์ (Piaget, 1952) ได้กล่าวว่า
 ภาษาเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์สื่อความคิดให้ผู้อื่นทราบได้ และคาร์โรลล์ (Carroll, 1964)
 ได้กล่าวถึงภาษาไว้ว่า ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อความรู้ ความคิด ความรู้สึก สู้กันและกัน
 ภาษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ต้องใช้ประกอบกิจกรรมประจำวัน
 ภาษาของการกในระนะแรกเกิด จะเป็นไปในรูปแบบของปฏิกิริยาสะท้อน(Reflex) เกือบทั้งสิ้น
 การที่เด็กส่งเสียงร้องเพราะต้องการให้ผู้อื่นทราบถึงความต้องการของร่างกาย เช่น หิว เจ็บ
 ไม่สบาย ฯลฯ ต่อมาเด็กก็จะเริ่มเปล่งเสียง เล่นเสียง ส่งเสียงอ้อแอ้กับตนเอง ส่งเสียงโต้ตอบ
 กับเสียงที่ได้ยิน จนกระทั่งสามารถรู้จักเชื่อมโยงความหมายของคำพูดกับชื่อเสียงของกับเหตุการณ์ที่
 เกิดขึ้น เริ่มพูดเป็นคำที่มีความหมาย และจะพัฒนาต่อไปจนกระทั่งเด็กสามารถพูดเป็นวลี และ
 ประโยคได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถใช้ภาษาและการพูดได้เช่นเดียวกับผู้ใหญ่

ขั้นพัฒนาการทางภาษา

แอรอน (Aaron, 1971) นักภาษาศาสตร์ได้ศึกษาและแบ่งขั้นพัฒนาการทางภาษาพูด
 ของเด็กไว้ 4 ขั้นดังนี้

1. ขั้นการพูดเป็นคำๆ เดียว (Single Word Stage) เริ่มตั้งแต่ 4 ถึง 12 เดือน
 คือการพูดคำเดียวแต่ให้ความหมายมากกว่าคำเดียว เช่น นม หมายถึง ต้องการดื่มนม
2. ขั้นเริ่มพูดเป็นประโยค (Early Sentence Stage) เริ่มเมื่ออายุ 13 ถึง
 27 เดือน แต่การใช้ประโยคยังไม่สมบูรณ์ ลักษณะประโยคจะมีเพียงคำนาม คำกริยา
 ส่วนคำวิเศษณ์ คำคุณศัพท์ คำสรรพนาม และคำสันธาน จะเกิดขึ้นน้อยหรือไม่มีเลย
3. ขั้นประโยคสั้น (Short Sentence Stage) เมื่อเด็กอายุ 4 ปี เด็กจะสามารถ
 พูดประโยคได้ระดับใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ รูปประโยคประกอบด้วยคำสรรพนาม คำนาม คำกริยา
 คำบุพบท คำสันธาน และคำนำหน้านาม เมื่อเด็กอายุ 6 ปี เด็กจะสามารถใช้แบบของประโยค
 ได้ทุกแบบ และจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงอายุประมาณ 9 ปีครึ่ง

วูด (Wood, 1976) ได้เสนอพัฒนาการในการใช้ประโยคของเด็กไว้ 6 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นคำที่คล้ายประโยค (Sentence like word) เกิดในช่วงอายุ 1 ถึง 2 ปี คือเด็กจะสื่อความหมายโดยใช้คำๆ เดียว และใช้การออกเสียงประกอบท่าทาง
2. ขั้นปรับปรุง (Modification) เกิดในช่วงอายุ 1 ปีครึ่ง ถึง 2 ปี เด็กสามารถคิดแปลงคำๆ เดียวเป็นประโยคสองคำที่มีความหมายเพิ่มขึ้น
3. ขั้นโครงสร้าง (Structure) เกิดในช่วงอายุ 2 ถึง 3 ปี เด็กสามารถตั้งคำถามและสร้างประโยคปฏิเสธ ประโยคเปรียบเทียบได้
4. ขั้นปฏิบัติการเปรียบเทียบ (Operation change) เกิดในช่วงอายุ 2 ปีครึ่ง ถึง 4 ปี มีการเปลี่ยนแปลงประโยคโครงสร้างพื้นฐานโดยจัดเรียงลำดับคำให้ดีขึ้น ทำให้เด็กสามารถสื่อสารได้ซับซ้อนขึ้น
5. ขั้นแยกแยะจำแนกประเภท (Categorization) เกิดในช่วงอายุ 3 ปีครึ่ง ถึง 7 ปี เด็กสามารถเรียบเรียงประโยคได้สละสลวยมากขึ้น เนื่องจากรู้จักหมวดหมู่คำมากขึ้น และสามารถแก้ไขประโยคที่มีความซับซ้อนขึ้น
6. ขั้นโครงสร้างซับซ้อน (Complex structure) เกิดในช่วงอายุ 5 ถึง 10 ปี เด็กจะใช้รูปประโยคที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยมีการใช้คำสันธานเชื่อมประโยค

ลี และ รูบิน (Lee and Rubin, 1979) แบ่งพัฒนาการทางภาษาของเด็กตามเกณฑ์อายุโดยสังเขป ดังนี้

1. อายุ 0 ถึง 2 ปี เด็กจะเริ่มทดลองเล่นเสียง โดยการใช้นิพยางค์สั้น สายเสียง กล้องเสียง ว่าถ้าทำให้ลมผ่านแล้วจะเกิดเสียงอะไรขึ้น และทดลองบังคับกล้ามเนื้อในการพูดต่างๆ จนเกิดการพูดคำแรกซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างอายุ 10 ถึง 18 เดือน โดยปกติเด็กจะเริ่มใช้ประโยค 1-2 คำได้ แต่ยังมีนิมิตใช้ภาษาท่าทางมากและชอบทำเสียงสูงๆต่ำๆ
2. อายุ 2 ถึง 5 ปี ใช้คำที่มีความหมายมากขึ้น ลักษณะการพูดเริ่มคล้ายผู้ใหญ่ ใช้ประโยคยาวขึ้นและมีความหมายมากขึ้น มีการใช้คำและประโยคที่ซับซ้อนมากขึ้นในช่วงอายุ 4 ถึง 5 ปี

3. อายุ 5 ถึง 7 ปี ใช้ประโยคที่มีความซับซ้อนเด่นชัด สามารถอธิบายหรือบรรยายเหตุการณ์ รูปภาพ ได้มีอย่างความหมายมากขึ้น รู้จักใช้คำสันธานเชื่อมประโยคและอธิบายความคิดตัวเองได้

พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2521) ได้กล่าวว่าเด็กแต่ละคนจะมีแบบแผนของการพัฒนาภาษาไม่แตกต่างกัน จะมีลำดับขั้นตอนของความเจริญของงานเหมือนกัน แต่อัตราและประสิทธิภาพของพัฒนาการนั้นอาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความสามารถที่มีอยู่เดิม ความถนัด อัตราของการพัฒนา ประสบการณ์เดิม และความสนใจของเด็ก และยังได้แบ่งพัฒนาการทางภาษาเด็กเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การเปล่งเสียงออกมาก่อนการพูดภาษา (Prelinguistic utterance) ตั้งแต่แรกเกิด - 1 ปี ในระยะนี้เด็กเริ่มส่งเสียงร้อง การโต้ตอบอาจมีความหมายหรือไม่ก็ได้ แต่ส่วนมากจะเป็นการสื่อความรู้สึก เด็กเริ่มเล่นเฟื่อง เริ่มจำคำง่ายๆ ใกล้เคียงตัว เช่น พ่อแม่ และบางครั้งเล่นเสียงเพื่อความเข้าใจของตนเองเท่านั้น แต่ไม่มีความหมายสำหรับผู้อื่น

2. การพัฒนาภาษาพูดในระยะเริ่มแรก (Early linguistic development) อายุ 1-5 ปี เริ่มใช้ภาษาพูดเป็นประโยคง่ายๆ เช่น แม่มา พ่อไป แต่ส่วนมากจะพูดคำเดียวที่เป็นคำนามก่อน เช่น แมว หมา นม ต่อมาจึงเป็นคำกริยาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว และคำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ สรรพนาม สันธาน บุพบท ตามลำดับ เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียนภาษาของเด็กจะเริ่มเป็นประโยค และฝึกทักษะในการออกเสียงมากกว่าอย่างอื่น

3. การพัฒนาการพูดในภายหลัง (Later linguistic development) อายุ 5-11 ปี ระยะนี้เด็กเริ่มเรียนคำศัพท์ การอ่านความหมาย เริ่มสนใจไวยากรณ์ เริ่มใช้ภาษาพูดในลักษณะรูปประโยคที่สมบูรณ์ และเริ่มเข้าใจคำและความหมายของคำมากขึ้น

4. การพัฒนาการสร้างประโยค (Development of syntax) อายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป เด็กเริ่มศึกษาไวยากรณ์อย่างแท้จริง และสามารถให้ภาษาได้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นว่าขั้นของพัฒนาการทางภาษาอาจจะแตกต่างกันบ้าง ทั้งขึ้นกับการแบ่งประเภทของแต่ละบุคคล แต่อย่างไรก็ตามพัฒนาการทางภาษาของเด็กก็จะพัฒนาเป็นลำดับขั้น โดยในขวบปีแรกเริ่มจากการร้องไห้ การทำเสียงอ้อแอ้ การเล่นเสียง การทำเสียงสูงต่ำ จนกระทั่งสามารถพูดคำแรกได้ และเมื่อเด็กอายุมากขึ้น พัฒนาการทางภาษาของเด็กก็จะดีขึ้นตามระดับอายุ จนกระทั่งอายุประมาณ 10 ปีขึ้นไป เด็กจะรู้หลักไวยากรณ์ (Syntax) และพูดได้อย่างชัดเจน (Articulation) (Fitzgerald and Mc Kinneys, 1982)

ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการเรียนรู้ภาษาตั้งแต่วัยเด็ก และมีการพัฒนาไปตามขั้นต่อไป โดยจะต้องมีการพัฒนาภาษาทั้งทางด้านการรับรู้อาษา หรือการฟัง การอ่าน และการแสดงออกทางภาษา หรือการพูด การเขียน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าพัฒนาการทางภาษาด้านการฟังนั้นจะพัฒนามาก่อนการพูด (Maccoby and Bee, 1981) เด็กจะพัฒนาความเข้าใจความหมายของคำจากการเชื่อมโยงคำพูดที่ได้ยินกับสิ่งต่างๆ ที่มองเห็นได้ก่อนที่จะใช้คำพูดนั้นได้อย่างถูกต้อง (Bloom, 1978) พัฒนาการทางภาษาจะอยู่ในรูปของการรับรู้อาษาเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยพื้นฐานจากสิ่งที่ได้ยินและมองเห็น ประกอบกับการสังเกตสีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียงของผู้พูด ทำให้สามารถเข้าใจความหมายได้มากขึ้น ประสบการณ์การเรียนรู้เหล่านี้จะพัฒนาสร้างเสริมขึ้นเรื่อยๆ ตามอายุที่เพิ่มขึ้น ร่วมกับวุฒิภาวะทางร่างกายทำให้การรับรู้อาษาของเด็กพัฒนาเพิ่มขึ้นตามลำดับขั้น จากความเข้าใจภาษาพื้นฐานง่ายๆ ในระยะแรก เป็นความเข้าใจภาษาที่ซับซ้อนขึ้น (ลินดา ปิ่นทอง, 2530)

ทฤษฎีการเรียนรู้ภาษา

การเรียนรู้ภาษาของเด็กในระยะเริ่มต้นนั้น เริ่มจากการฟังก่อน แล้วจึงมีการเปล่งเสียงโต้ตอบกับสิ่งที่ได้ยิน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพูด เด็กในช่วงอายุ 3-6 ปี พัฒนาการทางภาษาจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถ้าเด็กได้รับการกระตุ้นและการส่งเสริมที่ถูกต้องวิธีซิงบริสเบนและไรเกอร์ (Brisbane and Riger, 1971) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถทางภาษากับระดับสติปัญญาพบว่า "ความสามารถในทางภาษาของบุคคลเป็นเครื่องชี้บ่ง

ถึงความเจริญเติบโตทางสติปัญญา คนฉลาดจะเป็นคนที่รู้จักค่ามาก สามารถใช้ค่าเหล่านั้นมาผูก
เป็นประโยชน์ในการสื่อความหมายได้ตามที่ตนต้องการ" เทเลอร์ (Tayler, 1976)

ได้กล่าวว่า "ภาษาเป็นกระบวนการที่จำเป็นในการสร้างความคิดรวบยอดและบุคคลจะมีพัฒนาการ
ทางการคิดในขั้นสูงได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการฟังและพูดภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว"
ซึ่งทฤษฎีที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษาได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory) แบบดูรา

(Bandura, 1977) ได้กล่าวว่า คนเรามีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ
ตัวเรายู่เสมอ การเรียนรู้ภาษาของคนเราก็เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม
ทางสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อกันและกัน สิ่งแวดล้อมทางสังคม
ได้แก่ ชนิดของสิ่งของ วัตถุ หรือชนิดของกิจกรรมที่ส่งผลต่อช่วงความสนใจ การมีปฏิสัมพันธ์
และรูปแบบการสนทนาในระหว่างการเล่นหรือการทำกิจกรรมของเด็ก และเด็กจะสร้างรหัสหรือ
กำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้มาเพื่อเก็บไว้ในความจำระยะยาวและสามารถเรียกใช้
เมื่อเด็กต้องการได้โดยใช้ภาษาเป็นสื่อ

นักจิตวิทยาหลายท่านต่างก็มีความเชื่อว่า เด็กที่ถูกเลี้ยงในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้รับการ
ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆเท่าที่ควร จะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา และปัญหานั้นจะส่งผลการ
กล่าวคือ เด็กจะมีพัฒนาการช้ากว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี พัฒนาการสูงสุดของเด็ก
ก็จะต่ำกว่าเกณฑ์ปกติด้วย (ทรนชา นิลวิเชียร, 2535) ทฤษฎีของเพียเจต์ (Piaget, 1952)
สนับสนุนความเชื่อนี้ว่า การขาดประสบการณ์การเรียนรู้กับสิ่งแวดล้อมในช่วงใดช่วงหนึ่งของ
พัฒนาการ จะทำลายพัฒนาการช่วงนั้นของเด็ก ทำให้พัฒนาการของเด็กช้าลง แต่เพียเจต์ก็
ยังเชื่อว่าพัฒนาการของเด็กที่ช้าลงเนื่องจากขาดการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม
ก็ยังสามารถเร่งขึ้นมาในภายหลังได้ด้วยวิธีการจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้ฝึกกิจกรรมต่างๆที่
เหมาะสมกับอายุและความสนใจของเด็ก ดังนั้นผู้ใกล้ชิดกับเด็กจึงมีหน้าที่สำคัญในการช่วยให้
เด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม โดยจัดกิจกรรมที่ใช้สื่ออุปกรณ์ จัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เด็กได้รับ
ประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรม ก็จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่สูงขึ้นได้

2. ทฤษฎีการเลียนแบบ (Imitation theory) เลวิส (Lewis, 1951: อ้างถึงใน อรุณี เหลืองศิริกุล, 2533) และเมอร์เรอร์ (Howrer, 1977) มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า การเรียนรู้คำศัพท์คำใหม่ของเด็ก ได้มาจากการเลียนแบบจากผู้ใหญ่ โดยใช้นกเป็นสัตว์ทดลองนำมาสอนพูด และพบว่านกจะเลียนเสียงพูดของคนเป็นคำหรือประโยคสั้นๆได้ จากนั้นจึงนำหลักการนี้มาใช้กับเด็กในการหัดพูดเป็นคำ ให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินในการฟัง เด็กก็จะพยายามเลียนเสียงที่ตนพอใจ ถึงแม้ว่าพยัญชนะบางตัวเด็กอาจจะยังออกเสียงไม่ชัด แต่เด็กก็จะพยายามเลียนแบบและจำสิ่งที่เด็กรู้จักนั้นไว้ เมื่อมีโอกาสหรือได้รับการกระตุ้นจากผู้ใหญ่ เด็กก็จะแสดงความสามารถในการใช้คำออกมา

การเลียนแบบการพูดของเด็กยังเกิดจากการที่เด็กมองเห็นสิ่งของต่างๆ แล้วผู้ใหญ่มีการชี้ชวนให้เด็กสังเกตและพูดตาม เพื่อให้เด็กได้เข้าใจความคิดรวบยอดของคำเหล่านั้นเพิ่มมากขึ้น หลังจากที่เด็กได้เรียนรู้คำใหม่ เด็กจะสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาวและสามารถเข้าใจความหมายของศัพท์ต่างๆได้ถูกต้อง สวานสัน แชนเดอร์สัน และวิลเลียมส์ (Swanson, Handerson and Williams, 1979: อ้างถึงใน สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2533) ได้สรุปขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบไว้ว่า ขั้นแรกเด็กจะต้องมีความเข้าใจการเรียนรู้โดยการสังเกตจากพฤติกรรมของแม่แบบ ขั้นที่สองเด็กจะต้องมีการจดจำพฤติกรรมของแม่แบบนั้นจนสามารถระลึกถึงและเห็นเป็นภาพพจน์ในใจได้ และขั้นที่สามเด็กจะแสดงพฤติกรรมเหมือนกับแม่แบบ คือแปรสภาพจากสิ่งที่เห็นเป็นภาพพจน์ในใจให้ออกมาเป็นถ้อยคำการกระทำที่เหมือนแม่แบบได้ ดังนั้นถ้าผู้ใหญ่ต้องการปลูกฝังการใช้ภาษาที่ถูกต้องให้กับเด็กแล้ว ผู้ใหญ่ต้องเป็นแม่แบบที่ดีให้กับเด็กด้วยการออกเสียงพูดให้ชัดเจนและถูกต้อง

3. ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement theory) สกินเนอร์ (Skinner, 1957: อ้างถึงใน สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2533) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ภาษาเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant conditioning) ที่เน้นถึงความสัมพันธ์ของการเสริมแรงเมื่อมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) การตอบสนอง (Response) และการเสริมแรง (Reinforcement) จะทำให้พฤติกรรมการพูด

ของเด็กรับแรงเสริมสูงขึ้นไปนั้นหมายความว่า หลังจากที่เด็กได้ตอบสนองต่อสิ่งเร้า และผลการกระทำ
 ได้รับการเสริมแรงแล้ว เด็กก็จะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกหรือพูดค่านั้นอีก แต่ถ้าเด็กพูดคำใดออกมา
 แล้วถูกลงโทษหรือถูกเพิกเฉย เด็กก็จะพูดคำดังกล่าวน้อยลงและในที่สุดก็จะเลิกพูดคำๆ นั้น
 นอกจากนี้สกินเนอร์ยังได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมที่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ภาษาของเด็กมากกว่าความ
 สามารถของเด็กเอง และถ้าเสริมแรงไม่เหมาะสมหรือน้อยเกินไปจะทำให้การเรียนรู้ภาษาของ
 เด็กไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรดังเช่นเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ ดังนั้นการให้การเสริมแรงแก่
 เด็กเหล่านี้จึงควรเป็นตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcer) ซึ่งตัวเสริมแรงประเภทนี้
 แบ่งเป็นคำพูด ได้แก่ คำชมเชย การยกย่อง และท่าทาง ได้แก่ การให้ความสนใจ
 การยิ้ม การพยักหน้า การโอบกอด ลูบศีรษะ เป็นต้น จากงานวิจัยของประภาศรี สุนทรชาติ
 (2534) พบว่าตัวเสริมแรงทางสังคมสามารถใช้ได้สะดวกรวดเร็วในทุกสภาพการณ์ และ
 สามารถใช้กับบุคคลกลุ่มใหญ่ได้โดยไม่รบกวน หรือขัดขวางพฤติกรรมที่เด็กกำลังกระทำอยู่ และ
 ยังเป็นตัวเสริมแรงที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งใช้ในชีวิตประจำวันเสมอ

ทฤษฎีการเสริมแรงนี้จึงมีความเชื่อว่า การพูดของเด็กเกิดขึ้นได้ เมื่อเด็กเกิดการ
 เรียนรู้ที่จะพูด และเมื่อพูดแล้วจะได้รับการเสริมแรงจากผู้ใหญ่ทันที ซึ่งจะทำให้เด็กได้มี
 พัฒนาการทางภาษาดีขึ้นตามวัย

จากทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่า เด็กจะเรียนรู้ภาษาได้
 จากการเรียนรู้ทางสังคมโดยผ่านทางกิจกรรมและประสบการณ์ต่างๆ รอบตัวเด็ก มีแม่แบบที่ดีที่จะ
 ให้เด็กได้สังเกตและเลียนแบบการใช้ภาษาจากบุคคลแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ซึ่ง
 เมื่อเด็กได้มีการแสดงออกทางภาษาแล้วและได้รับการเสริมแรงที่เหมาะสมทันที เด็กก็จะสามารถ
 เรียนรู้ภาษาได้รวดเร็วตามศักยภาพของเด็ก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษา

จากการศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กมีสาเหตุมาจากสิ่งต่างๆหลายประการ เช่น สิ่งแวดล้อม เพศ อายุ ระดับสติปัญญา ฯลฯ มาร์ตินและเบิร์น (Martin and Burns, 1959) ได้ศึกษาเรื่องระดับฐานะสังคม เศรษฐกิจ และการเลี้ยงดู เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษา ดังนี้

1. เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง จะมีพัฒนาการทางภาษาสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า เนื่องจากเด็กที่อยู่ในครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจสูงมีสิ่งกระตุ้นมากกว่า เช่น การได้รับความใกล้ชิดกับมารดาและโอกาสในการอ่านหนังสือ คู่มือที่สน่่มาก

2. เด็กที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าจะมีพัฒนาการทางภาษาช้ากว่าเด็กปกติ

เฮิร์ลอค (Hurlock, 1978) ได้กล่าวถึงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อพัฒนาการทางภาษาไว้ดังนี้คือ

1. สุขภาพ เด็กที่มีสุขภาพดีเรียนรู้ที่จะพูดได้เร็วกว่าเด็กที่มีสุขภาพไม่ดี เนื่องจากพวกเขามีแรงจูงใจสูงที่จะเป็นสมาชิกของสังคม และเพื่อติดต่อกับสมาชิกในกลุ่ม

2. สติปัญญา เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงเรียนรู้ที่จะพูดได้เร็วกว่า และแสดงเกณฑ์ทางภาษาเหนือกว่าเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

3. ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ เด็กที่มีฐานะเศรษฐกิจสูง เรียนรู้ที่จะพูดเร็วกว่าแสดงออกได้ดีกว่า และพูดคุ้ยได้มากกว่าเด็กที่มาจากกลุ่มฐานะเศรษฐกิจต่ำ

4. ความต้องการในการติดต่อสื่อสาร เด็กที่มีความต้องการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นสูงเป็นแรงจูงใจให้เด็กเรียนรู้ที่จะพูด และสิ่งมีความเต็มใจมากเท่าใดก็จะเรียนรู้ได้มากเท่านั้น

5. การกระตุ้น เด็กที่ถูกกระตุ้นให้พูดคุ้ยและส่งเสริมให้มีการตอบสนอง เรียนรู้ที่จะพูดได้เร็วกว่าและดีกว่า

6. การพบปะกับกลุ่มเพื่อน เด็กที่พบปะกับกลุ่มเพื่อนซึ่งมากเท่าใด ก็ต้องการจะเป็นที่ยอมรับในการเป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อนมากเท่าไร ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่จะพูดสูง

7. บุคลิกภาพ เด็กที่ปรับตัวดี มีแนวโน้มที่จะพูดได้ดีกว่าทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ เมื่อเทียบกับเด็กที่ปรับตัวได้ไม่ดี

เมนยुक (Menyuk, 1978) ได้ทำการทดลองโดยทดสอบเด็กอายุ 2-3 ปี เป็นเด็กหญิง 73 คน เด็กชาย 79 คน โดยใช้สถานการณ์เป็นตัวกระตุ้น เช่น การสนทนา ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ได้ยึดเทปไว้แล้วนำมาวิเคราะห์การใช้ประโยคและคำศัพท์ ผลสรุปว่า ไม่พบความแตกต่างในเรื่องเพศและระดับสติปัญญา แต่พบความแตกต่างในเรื่องอายุอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ และยังได้ทำการทดสอบเรื่องการใช้คำสันธานในเด็ก 3 กลุ่มอายุ คือ เด็กในสถานรับเลี้ยงเด็ก โรงเรียนอนุบาล และนักเรียนเกรดหนึ่ง พบว่า เด็กมีอายุมากขึ้นจะสามารถใช้คำเชื่อมประโยคได้ดีขึ้น และเด็กช่วงอายุ 4-7 ปี มีการใช้ประโยคซับซ้อนมากขึ้น

ชอมสกี (Chomsky, 1968) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางภาษา คือ ระดับเศรษฐกิจสังคม ประสบการณ์ที่ได้ติดต่อสื่อสาร หรือโอกาสที่ได้ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น รวมทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัว

เนลสัน (Nelson, 1982) ได้ศึกษาการใช้ประโยคของเด็ก พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางภาษา คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ฝึกหัดทางภาษาการเรียนรู้อุปกรณ์สิ่งแวดล้อม

ดิทตัน (Ditton, 1984: อ้างถึงใน ประภาศรี สุคนธชาติ, 2534) ได้ศึกษาตัวแปรที่สามารถทำนายความสามารถในการใช้คำศัพท์ของเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 140 คน พบว่า ตัวแปรที่สามารถทำนายได้คือ ระดับสังคมของครอบครัว ความใกล้ชิดระหว่างมารดากับบุตร

และสติปัญญาของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กอายุ 4-5 ปี ความสามารถในการใช้คำศัพท์จะมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา

เพทท์และเจนสัน (Petty and Jenson, 1985) ได้พบว่า พัฒนาการทางภาษา ในช่วงก่อนวัยเรียน (2-5 ปี) ส่วนใหญ่แล้วจะขึ้นกับการเลียนแบบสิ่งแวดล้อม หากได้รับประสบการณ์ที่แคบ ขาดการตอบสนอง ก็จะเป็นผลให้พัฒนาการทางภาษาช้าลง สิ่งแวดล้อมของครอบครัวมีความสำคัญมากพอกับความพร้อมของเด็ก ส่วนระดับการศึกษา และระดับสังคม เศรษฐกิจจะทำให้จำนวนคำต่างกัน แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนจะมีคำศัพท์น้อย แต่ขึ้นกับว่าเด็กได้รับประสบการณ์และโอกาสในการใช้ภาษาอย่างไร หากเด็กได้รับประสบการณ์และมีโอกาสในการใช้ภาษามาก ก็จะใช้คำศัพท์มากกว่าเด็กที่มีประสบการณ์และโอกาสใช้ภาษาน้อย แต่เรามักจะกล่าวว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะมีจำนวนคำศัพท์น้อย ทั้งนี้เพราะ ครอบครัวฐานะเศรษฐกิจต่ำมีคามารถต้องทำมาหากิน จึงไม่มีโอกาสอยู่กับลูกมากนัก เด็กจึงไม่มีโอกาสและประสบการณ์ในการใช้ภาษา

จากที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็ก คือ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคมที่เลี้ยงดูเด็กจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็ก กล่าวคือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ทุกคนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และมองเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน และมีปัจจัยเพียงพอที่เอื้อต่อการกระทำกิจกรรมต่างๆได้ ก็ย่อมทำให้เด็กมีโอกาสพบปะสนทนากับบุคคลต่างๆอยู่เสมอ ทำให้เด็กได้มีโอกาสรียนรู้คำใหม่ๆ และการฝึกใช้คำใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะรวมถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น หนังสือ ของเล่น วิทยุ โทรทัศน์ ก็เป็นสิ่งที่เข้ามามีผลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กด้วย นอกจากนี้ในเรื่องของอายุ กล่าวคือ เมื่อเด็กมีอายุที่เพิ่มขึ้น จะทำให้พัฒนาการทางภาษาเพิ่มขึ้นด้วย

สภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาภาษาของเด็กในสถานสงเคราะห์

ปัจจุบันนี้เด็กถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง เด็กพิการ เด็กเร่ร่อน ซึ่งเป็นเด็กด้อยโอกาสทางสังคม นับเป็นปัญหาสำคัญและทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กเหล่านี้ ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์ ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กและเยาวชน เพื่อช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูเด็กเป็น 7 ประเภท ดังนี้คือ

1. สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนสำหรับเด็กปกติ ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กชายเด็กหญิง อายุตั้งแต่แรกเกิด-5 ปี
2. สถานสงเคราะห์สำหรับเด็กปกติ ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กชายเด็กหญิงระหว่าง อายุ 6-18 ปี
3. สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพิการทางสมองและปัญญา ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กชายเด็กหญิงที่พิการทางสมองและปัญญา ซึ่งมีอายุตั้งแต่แรกเกิด-5 ปี
4. สถานสงเคราะห์เด็กพิการทางสมองและปัญญา ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กชายเด็กหญิงที่พิการทางสมองและปัญญา ซึ่งมีอายุ 6-18 ปี
5. สถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพ ให้การอุปการะเลี้ยงดูและฟื้นฟูสภาพความพิการทางร่างกาย อายุระหว่าง 6-18 ปี
6. สถานแรกรับเด็ก เป็นสถานที่รับเด็กไว้ชั่วคราว เพื่อวิเคราะห์และพิจารณาวิธีการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมแก่เด็ก โดยรับอุปการะเด็กชาย เด็กหญิง อายุ 6-18 ปี
7. สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เป็นสถานที่ให้การศึกษอบรมฝึกอาชีพและแก้ไขความประพฤติ ซึ่งเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติ และมีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป

ปัจจุบันมีสถานสงเคราะห์ที่อยู่ในความดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ทั้งหมด 24 แห่ง และในกรุงเทพมหานครมีสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนที่รับอุปการะเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งอยู่ 3 แห่ง คือ สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนปากเกร็ด

และสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนรังสิต (เฟื่องฟ้า สิงห์สกุลโกร, 2527) ซึ่งสถานสงเคราะห์ทั้งสามแห่งดังกล่าวมีนโยบายในการดำเนินงานดังนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ความอุปการะเลี้ยงดูเด็กชาย เด็กหญิงที่มีอายุ 1-5 ปี ซึ่งตกอยู่ในสภาพสมควรได้รับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยให้เด็กได้มีที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม วิชาโรค ตลอดจนได้รับการแก้ไขปัญหา อบรมจรรยาบรรณ พักดัดขณะนิสัย และการเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนเข้าเรียนระดับอนุบาล

สำหรับเด็กที่จะพิจารณาเข้ารับการอุปการะนั้น ต้องมีลักษณะดังนี้

1. ถูกทอดทิ้งตามโรงพยาบาลหรือที่สาธารณะ
2. กำพร้า อนาคตา ไร้ที่พึ่ง ครอบครัวยากจน หรือครอบครัวแตกแยก
3. บิดามารดาเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆ
4. มารดาหรือผู้ปกครองกำลังรับการสงเคราะห์อยู่ในสถานสงเคราะห์ต่างๆของกรมประชาสงเคราะห์
5. เร่ร่อน พลัดหลง ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจนำส่ง

การดำเนินงาน

1. บริการด้านเลี้ยงดู
ให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ดูแลความสะอาด การบริโภคน การพักผ่อน การรักษาพยาบาล
2. บริการด้านการรักษาพยาบาลและอนามัย
ให้การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยโดยแพทย์ พยาบาล ให้ภูมิคุ้มกันโรค และฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่างๆ พัฒนาสุขภาพอนามัยให้มีการเจริญเติบโตตามวัย

3. บริการด้านการพัฒนาและฝึกอบรม

ฝึกและสอนให้เรียนรู้ในเรื่องกิจวัตรประจำวัน มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การฟัง การพูด ฝึกมารยาท และสร้างลักษณะนิสัยที่ดี

4. บริการด้านสังคมสงเคราะห์

จัดทำทะเบียนประวัติ และเกี่ยวกับสวัสดิภาพเด็กโดยประสานงานกับแพทย์และพยาบาล มีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย เพื่อแก้ปัญหาเด็กเป็นรายบุคคล

5. บริการด้านสันทนาการ

ฝึกการทำกิจกรรมในร่ม ให้เด็กเล่นของเล่นตามความเหมาะสมกับวัย และการทำกิจกรรมกลางแจ้ง โดยให้ออกกำลังกายกลางแจ้งโดยเล่นเครื่องเล่นสนาม

6. บริการด้านสวัสดิการ

มีการฝากเลี้ยงตามบ้าน พิจารณาให้เด็กได้มีผู้อุปการะ เพื่อให้เด็กได้รับความรักความอบอุ่นจากครอบครัว และนักสังคมสงเคราะห์จะคอยออกเยี่ยมครอบครัว เพื่อให้คำแนะนำในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและยังพิจารณาให้แก่มุขรับเป็นบุตรบุญธรรมตามที่กรมประชาสงเคราะห์เห็นสมควร

เนื่องจากเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์จะต้องอยู่แต่ภายในสถานสงเคราะห์แทบจะถูกตัดขาดจากโลกภายนอก เด็กไม่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆจากสิ่งแวดล้อม เด็กจะคลุกคลีอยู่กับเพื่อนในวัยเดียวกันมากกว่าจะได้อยู่กับผู้ใหญ่ ขาดการเลียนแบบการให้ภาษาที่ถูกต้องจากแม่แบบที่เป็นผู้ใหญ่ และยังขาดความรัก การดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดาของตัวเอง ทำให้เด็กกำพร้าเหล่านี้มีปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการในทุกๆด้าน โดยเฉพาะพัฒนาการทางภาษา จึงได้มีผู้ศึกษาและทำการวิจัยที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ไว้ดังนี้

วิลเลียม โกลด์ฟาร์บ (William Goldfarb, 1946: อ้างถึง สร้อยสุดา วิทยากร และคณะ, 2528) ได้ทำการทดลอง โดยการเปรียบเทียบพัฒนาการระหว่างกลุ่มเด็กกำพร้า

2 กลุ่ม อยู่ในสถานที่ซึ่งมีสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันในช่วงระยะเวลา 3 ปีแรกของชีวิต เด็กกำพร้ากลุ่มแรกได้รับการเลี้ยงดูในบ้านที่รับเด็กไปอุปการะ โดยให้ความเอาใจใส่ เลี้ยงดู ให้ความอบอุ่นเท่าที่จะให้แก่เด็กได้ ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่งยังคงอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า ซึ่งไม่ค่อยได้รับการดูแลเอาใจใส่เฉพาะตัวมากนัก ซึ่งต่อมาผู้วิจัยได้ศึกษาเป็น 3 ระยะด้วยกัน โดยจะเริ่มศึกษาเมื่อเด็กอายุได้ 3 ขวบครึ่ง 8 ขวบครึ่ง และ 12 ขวบ โดยพาร์บใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ ทดสอบทางด้านสติปัญญา ความสำเร็จทางการศึกษา บุคลิกภาพ ความคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหววิหะต่างๆ การมีวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์ และความสามารถทางด้านภาษา ผลที่ได้รับปรากฏว่าเด็กที่เลี้ยงในสถานเลี้ยงเด็กอยู่ตลอดเวลา มีความดี้อย่างด้านสติปัญญา ทั่วๆ ว่างอายุที่ได้รับการทดสอบ และเด็กที่เลี้ยงในสถานเลี้ยงเด็กมักจะประสบปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา ด้านการควบคุมตนเองมักจะแสดงความก้าวร้าวบ่อยๆ มีความไขว้เขว สับสน มีการแสดงออกในทางที่เกินขอบเขต พุดบด ขโมย ทำลายของ เวลาโมโหมักจะเตะต่อยหรือทำร้ายผู้อื่น นอกจากนี้แล้วเด็กกำพร้าที่เลี้ยงอยู่รวมกันมักจะไม่ค่อยพัฒนาความรู้สึกไว้นั้นเชื่อใจผู้อื่นมากนัก ซึ่งจะเป็นปัญหาทางการปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ และพฤติกรรมเหล่านี้จะติดตัวอยู่ต่อไป จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

วิลเลียมส์ และ แมคฟาร์แลนด์ (Williams and Mc Farland: cited by Mc Cathy, 1960) ได้ทดสอบเด็กในรัฐไอโอวา จำนวน 242 คน และเด็กในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า จำนวน 64 คน มีระดับอายุ และสติปัญญาใกล้เคียงกัน พบว่า เด็กในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า มีความสามารถทางด้านคำศัพท์ต่ำกว่าเด็กในระดับอายุและระดับสติปัญญาเดียวกัน จะเห็นได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว ช่วยให้เด็กมีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นๆ โดยเฉพาะในช่วงปีแรก เด็กเริ่มเลียนเสียง และเริ่มเรียนรู้คำ และความหมายของคำ และแม้เป็นบุคคลใกล้ชิดมากที่สุด ทำให้เด็กเกิดความอบอุ่น กลายเป็นสิ่งเร้าให้เด็กอยากได้ตอบ ทำให้พัฒนาการทางภาษาของเด็กกลุ่มนี้มีพัฒนาการที่สูงกว่า ส่วนเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ มีพัฒนาการทางภาษาช้ากว่าเด็กที่มีพ่อแม่เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด

เฟื่องฟ้า สิงห์สกุลโกร (2527) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมนันทนาการในงานกลุ่มสังคม เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนของสถานสงเคราะห์เด็ก กรมประชาสงเคราะห์ พบว่า ในเด็กเล็ก จะสนใจกิจกรรมประเภทเกมง่ายๆ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ นิทาน การเปิดหุ่นมือ ระบายสี ปั้นดินน้ำมัน และกีฬากลางแจ้ง ส่วนเด็กโต จะสนใจกีฬากลางแจ้ง ดนตรี เพลง ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ การแสดงกิจกรรมเข้าจังหวะ ค่ายพักแรม แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ทางสถานสงเคราะห์ไม่สามารถจัดกิจกรรมเหล่านี้ได้ครบในทุกสถานสงเคราะห์ ทั้งนี้เพราะ เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบเด็กจำนวนมาก และยังประสบปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ นอกจากนี้ ในทัศนะของเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ จะเห็นว่าเด็กในสถานสงเคราะห์มีปัญหาพฤติกรรม ก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง ขาดความรับผิดชอบ หูดบด ลัทธิโมฆะ มีปัญหาทางเพศ วิธีการที่เจ้าหน้าที่ สถานสงเคราะห์ใช้ในการแก้ปัญหา ได้แก่ การลงโทษ การให้คำแนะนำปรึกษาเฉพาะราย และการใช้วิธีกลุ่ม

อภิญา กังสนารักษ์ (2530) ได้ศึกษาพัฒนาการทางภาษาด้านจำนวนถ้อยคำ และการใช้ประโยคในการสื่อสารของเด็กก่อนวัยเรียน (3-6 ปี) ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ และเด็กในครอบครัวปกติ โดยใช้นแบบทดสอบรูปภาพ พบว่า

1. เด็กก่อนวัยเรียนที่อยู่ในครอบครัวปกติ มีพัฒนาการทางภาษาด้านจำนวน ถ้อยคำและการใช้ประโยคสูงกว่าเด็กก่อนวัยเรียนที่อยู่ในสถานสงเคราะห์
2. เด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุมากกว่า มีพัฒนาการทางภาษาด้านจำนวนถ้อยคำ และการใช้ประโยคสูงกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า
3. เด็กหญิงมีพัฒนาการทางภาษาด้านจำนวนถ้อยคำและการใช้ประโยคไม่แตกต่าง จากเด็กชาย
4. พัฒนาการทางภาษาด้านจำนวนถ้อยคำ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพัฒนาการ ทางภาษาด้านการใช้ประโยค

จากรายงานประจำปีของสหทัยมูลนิธิ (สหทัยมูลนิธิ, 2530: อ้างถึงใน
 ประภาศรี สุคนธาชาติ, 2534) พบว่า เด็กในสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่ มีพัฒนาการช้ากว่า
 อายุจริง โดยเฉพาะพัฒนาการทางภาษาจะช้ากว่าเกณฑ์ปกติมากกว่าคือ เด็กมีท่าทางเหมือน
 ต้องการจะพูดคุย แต่เมื่อตั้งใจฟังก็ไม่สามารถจับความได้ว่าเด็กพูดอะไร และเมื่อถามเด็กซ้ำ
 เด็กจะหยุดพูดทันที เด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่ จะทำปากขยับลงเหมือนพูด แต่เสียงอยู่ในคอแผ่ว
 เบามาก ซึ่งสาเหตุของความบกพร่องทางภาษาเหล่านี้จะเป็นผลจาก

1. เด็กขาดการกระตุ้นในเรื่องการพูดตั้งแต่ขวบปีแรก เนื่องจากข้อจำกัดด้าน
 บุคลิกภาพของบุคลากรผู้ดูแลเด็ก และแรงจูงใจอื่นๆ ทำให้เด็กในสถานสงเคราะห์ขาด
 โอกาส
2. เด็กใช้วิธีวะที่เกี่ยวกับการพูดได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งเป็นผลจากการที่เด็ก
 ไม่ได้รับการกระตุ้นให้พูดตั้งแต่ขวบปีแรก ทำให้การใช้วิธีวะที่เกี่ยวกับการพูดและการใช้เสียง
 เกิดความติดขัดไม่คล่องตัว โดยปกติเด็กในสถานสงเคราะห์จะพูดสื่อสารออกมาได้ไม่มากคำ
 น้ำเสียงแผ่วเบา เด็กบางรายที่พูดได้บ้าง พบว่ามีการใช้คำกริยาแทนคำนาม เช่น เรียก "ร่วม"
 ว่า "ฝนตก" และนอกจากนี้ก็เห็นเด่นชัดคือ การใช้วิธีวะในการพูดได้เพียงบางส่วน เช่น
 เปล่งเสียงออกมาจากลำคอได้เพียงอย่างเดียว เช่น คำว่า "ไม่" เด็กจะออกเสียง เป็น "ไฮ"
3. เด็กในสถานสงเคราะห์มีปัญหาด้านอารมณ์ พบว่าเด็กส่วนใหญ่มีลักษณะเรียกร้อง
 ความสนใจเฉพาะตัวสูง ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ ร้องไห้ง่าย ไม่สนใจการพูดคุยหรือ
 การนำเสนอเรื่องอื่นที่น่าจะอยู่ในความสนใจ เช่น เมื่อครูเล่านิทานหรือพูดคุยกับเขา
 แทนที่เขาจะฟังนิทาน ดูปาก ดูหน้าตาท่าทางของครู เขากลับสนใจในป้ายเข้ามานั่งตักครู
 หรือลูกรังครู เพื่อให้ครูตอบสนองเขาเป็นการส่วนตัว และถ้าบางคนไม่ได้รับการตอบสนอง
 จะแสดงอารมณ์รุนแรงออกมา เช่น กระแทกตัวลงกับพื้น โยนตัว คุนัว และนอกจากนี้ยังพบว่า
 เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่มีลักษณะของความกลัวแบบไร้เหตุผลแฝงอยู่ในตัว เช่น
 กลัวรถ กลัวกิ่งไม้ กลัวเสียง ฯลฯ ซึ่งปัญหาทางอารมณ์ของเด็กกำพร้าเหล่านี้จะถูกสะสมอยู่
 ในตัวเขา เริ่มตั้งแต่เด็กถือกำเนิดมาจากครรภ์มารดาที่ไม่พร้อมจะมีลูก จนคลอดออกมา
 และถูกส่งไปอยู่ตามสถานต่างๆในแต่ละแห่ง สภาพแวดล้อมรอบตัวต่างมีส่วนร่วมในการ

เสริมสร้างความรู้สึก ไม่มั่นคง ไม่มีความสุข ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ ก่อให้เกิดปัญหาทางอารมณ์รุนแรง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กเกิดความผิดปกติทางภาษาได้

4. พัฒนาการทางสติปัญญาช้า เด็กในสถานสงเคราะห์ขาดโอกาสขาดประสบการณ์ในการเรียนรู้ เป็นผลทำให้เด็กเหล่านี้มีแรงจูงใจต่ำ ขาดการกระตือรือร้นในกิจกรรมที่นำเสนอ เด็กจะไม่สนใจ ไม่รู้สึกอยากรู้ อยากเห็น ขาดความมั่นใจ และเป็นผลทำให้ไม่สนใจในการพูดคุยโต้ตอบ

จากการศึกษาของอำพล สุอ่าสัน (2530) พบว่า พัฒนาการทางด้านกล้ามเนื้อ และการเคลื่อนไหวของเด็กในสถานสงเคราะห์จะไม่มีปัญหามากนัก เพราะพัฒนาการทางด้านนี้ขึ้นอยู่กับภาวะเจริญเติบโต และวุฒิภาวะของสมองและร่างกาย ดังนั้น เด็กเหล่านี้โดยทั่วไป ยังคงมีพัฒนาการทางการเคลื่อนไหวค่อนข้างปกติ ในขณะที่พัฒนาการทางด้านสติปัญญา โดยเฉพาะภาษาจะถูกกระทบมากกว่า ซึ่งพบว่าเด็กในสถานเลี้ยงเด็กนั้นเริ่มต้นพูดช้ากว่าเด็กทั่วไป ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เด็กในสถานเลี้ยงเด็กมีปัญหาพัฒนาการด้านสติปัญญาและบุคลิกภาพคือ

1. ขาดการกระตุ้น เด็กในสถานเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่จะได้รับการกระตุ้นน้อยกว่าเด็กทั่วไป ทั้งชนิด ปริมาณ และคุณภาพ จึงทำให้ระบบประสาทไม่ตื่นตัว ไม่เกิดการเรียนรู้ และไม่พัฒนาเท่าที่ควร

2. ขาดโอกาสที่จะเล่นและออกกำลังกายกลางแจ้ง เพื่อพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวและระบบกล้ามเนื้อใหญ่ นอกจากนี้ยังขาดโอกาสที่จะเล่นของเล่น เพื่อให้เกิดทักษะของกล้ามเนื้อเล็กด้วย

3. พฤติกรรมแสดงความต้องการของเด็ก ไม่ได้มีการตอบสนองได้อย่างทันที และอย่างถูกต้องเหมาะสม

4. เด็กได้รับการเลี้ยงดูจากผู้เลี้ยงดูหลายคน ทำให้เด็กไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่แท้จริงกับผู้เลี้ยงดูคนใดคนหนึ่งได้เลย

5. ผู้เลี้ยงดูส่วนใหญ่มักทำตามหน้าที่และเน้นเฉพาะดูแลเรื่องฝ่ายกาย เช่น เพียงแต่ให้กินอยู่หลับดีเท่านั้น แต่ขาดการเล่น ขาดการโต้ตอบทางอารมณ์ที่คึกกับเด็ก

ประภาศรี สุนทรชาติ (2534) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรมกิจกรรมทางภาษาต่อความสามารถทางภาษาพูดของเด็กในช่วงอายุ 24-36 เดือน ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนของรัฐ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เด็กในสถานสงเคราะห์ที่ได้รับการฝึกในโปรแกรมกิจกรรมทางภาษาโดยให้การเล่านิทานประกอบภาพผ่านทางวีดิทัศน์ จะมีความสามารถทางภาษาด้านควมเข้าใจและการพูดสูงกว่าเด็กในสถานสงเคราะห์ที่ไม่ได้รับการฝึกในโปรแกรมกิจกรรมทางภาษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาภาษาของเด็กในสถานสงเคราะห์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่า เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ขาดประสบการณ์ในการฝึกกิจกรรมต่างๆที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็ก รวมทั้งขาดแม่แบบที่จะให้เด็กเลียนแบบ และยังมีบุคคลที่จะคอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด จึงทำให้เด็กกำพร้าเหล่านี้มีพัฒนาการทางภาษาที่ล่าช้ากว่าเด็กปกติ แต่อย่างไรก็ตาม เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ก็ยังสามารถมีพัฒนาการทางด้านภาษาได้ หากได้รับการกระตุ้นให้เด็กได้ฝึกกิจกรรมที่เด็กจะเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ที่เด็กได้รับทางสังคม การเรียนภาษาจากการเลียนแบบของผู้เลี้ยงดู และได้รับการเสริมแรงเมื่อเด็กมีการแสดงออกทางภาษาที่ถูกต้อง

แนวการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการฟังและการพูดให้กับเด็ก

การฟังเป็นพฤติกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความเข้าใจและความตั้งใจ การฟังเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวัน การฟังที่ดีต้องมีการฝึกฝน ส่วนการพูดใช้ในการสื่อความหมาย แลกเปลี่ยนความคิดความรู้สึก การพูดแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล พัฒนาการทางการพูดของเด็กจะเป็นไปอย่างรวดเร็วเมื่อเด็กสามารถฟังเข้าใจและใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่วด้วยความมั่นใจ การฟังและการพูดจึงต้องดำเนินไปพร้อมๆกันด้วย (กรรณิการ์ พวงเกษม, 2535)

การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาให้แก่เด็กจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะภาษาเป็นทั้ง ศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการรับส่งข้อมูลเพื่อการติดต่อสื่อสาร ซึ่งต้องอาศัยทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง พูด อ่าน เขียน ในเด็กเล็กจะอาศัยทักษะการฟังและการพูดเพื่อการรับส่งข้อมูลก่อน แล้วจึงค่อยพัฒนาไปสู่การอ่านและเขียน (เฮวพา เดชะคุปต์, 2528)

เฮอว์วาร์ดและออร์แลนสกี (Heward and Orlandy, 1984) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการฟังและการพูดให้กับเด็กไว้ดังนี้

1. การคุยกับเด็ก
  - 1.1 คุยกับเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่ทำขณะอาบน้ำ แต่งตัว หรือขณะ เล่นกับเด็ก
  - 1.2 ช่วยเพิ่มความรู้คำศัพท์โดยเรียกชื่อสิ่งต่างๆที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กับความรู้เดิม
  - 1.3 ให้ความสนใจเมื่อเด็กใช้ภาษาได้ โดยการยิ้มหรือใช้คำพูดชม
  - 1.4 ใช้ประโยคอธิบายคำใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจประโยคมากขึ้น
2. การเล่นเกมคำศัพท์ง่ายๆ

ให้เด็กเล่นเกมบอกชื่อสิ่งต่างๆทำให้เด็กเกิดความสุขกับการใช้ภาษา
3. การอธิบาย

ใช้การอธิบายด้วยถ้อยคำที่แนะนำและสนทนาในด้านต่างๆ จะเป็นการขยายคำศัพท์ และให้เด็กมีระเบียบและเหตุผล
4. การให้เด็กแสดงออกทางภาษา
  - 4.1 ส่งเสริมให้เด็กพยายามพูดด้วยตัวเอง ถึงแม้ว่าบางครั้งอาจจะใช้คำผิดๆบ้าง ครู พ่อแม่ และผู้เลี้ยงเด็กจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ถ้าเข้มงวดด้านการใช้ไวยากรณ์มาก เด็กจะรู้สึกเบื่อหน่าย
  - 4.2 ให้ความสนใจในความหมายที่เด็กพูด ถ้าเด็กใช้ภาษาผิดให้ตอบให้ถูก เด็กจะได้จำรูปแบบการพูดที่ถูกต้อง
  - 4.3 เด็กจะเลียนแบบได้เร็ว ฉะนั้นถ้าไม่ต้องการให้เด็กใช้คำใดหรือประโยคใด เราก็ไม่ควรพูดสิ่งนั้นให้เด็กได้ยิน

4.4 พยายามใช้คำถามซึ่งให้เด็กตอบเติมประโยคบ้าง ไม่เพียงแต่ตอบใช่หรือไม่ใช่เพียงอย่างเดียว

5. การพัฒนาแนวความคิดและภาษา

5.1 ส่งเสริมให้เด็กเล่าหรือพูดในสิ่งที่เขาคิด ตามเหตุผล ช่วยเด็กเพื่อใช้ภาษาในการแสดงความคิด ไม่จำเป็นต้องให้เด็กใช้ภาษาที่ถูกต้องเสมอไป

5.2 พยายามใช้คำแสดงรูปธรรมมากกว่านามธรรม โดยเฉพาะเด็กเล็ก ใช้ประโยคสั้นๆที่จำเป็นในการแสดงความคิดเห็น

อรุณี เหลืองหิรัญ (2533) ได้ให้แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาให้กับเด็ก ดังนี้

1. ให้เด็กเรียนรู้ศัพท์ใหม่ๆ โดยการอ่านให้เด็กฟัง พูดคุยกับเด็กเสมอ เปิดโอกาสให้เด็กพบปะกับผู้อื่น และไปที่สถานที่ต่างๆ ดูรายการโทรทัศน์ สนใจฟังและตอบคำถามของเด็ก

2. ภาษาของเด็กเล็กจะแสดงให้เห็นถึงความคิด ความสนใจ และความสัมพันธ์ของเด็กที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ครูหรือผู้ใกล้ชิดกับเด็กสามารถช่วยพัฒนาภาษาของเด็กได้โดยจัดหาสื่อเพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางภาษา เช่น

2.1 สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการฟัง ควรใช้สื่อที่มีเสียง การเล่านิทาน คำคล้องจอง เพลงกล่อมเด็ก และการเล่นตามคำสั่งเพื่อให้เด็กเกิดความสนใจ

2.2 สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการพูด ควรเป็นสื่อที่เด็กเคยมีประสบการณ์มาก่อน โดยนำมาจัดในรูปการสนทนา การเล่าเรื่อง การเล่านิทานและการแสดงละคร

2.3 สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการอ่าน ควรเป็นภาพ หนังสือภาพ ตัวอักษรที่ทำด้วยกระดาษแข็ง พลาสติก หรือไม้

2.4 สื่อที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ด้านการเขียน ควรเป็นเส้น จุด ตัวอักษร ดิน หรือแป้งสำหรับการปั้น

ตรงค์ เกียนส่ง และคณะ (2531) ได้กล่าวถึงการจักกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็ก ไว้ดังนี้

1. การเล่นทางสังคม

การเล่นทางสังคมเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างเด็กและผู้ดูแล ซึ่งช่วยให้เด็กได้คุยและฟัง และได้แสดงออกซึ่งความรู้สึก ทำทาง สร้างสรรค์ความคิดและการแก้ปัญหาด้วย เพราะหน้าที่ของกิจกรรมทางด้านภาษาแตกต่างจากกิจกรรมทางด้านอื่น เนื่องจากหลักการทางภาษาจะถูกใช้ให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมทางภาษาและความสัมพันธ์ระหว่างคนและวัตถุ การเล่นทางสังคมมีหลายรูปแบบ การกระทำซึ่งเกิดขึ้นได้ในแต่ละวัน คือ การอ้อม การกอด การลูบหลัง หรือการให้เด็กได้เล่นเกมง่ายๆที่มีกฎเกณฑ์ เช่น การส่งลูกบอล การทำท่าทางตามหัวหน้า เป็นต้น

2. การเล่นกับวัตถุ

การเล่นกับวัตถุเป็นการกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาได้ลึกอีกวิธีหนึ่ง วัตถุที่ให้เด็กเล่นควรมีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก และดึงดูดความสนใจของเด็กได้ดี และเด็กสามารถระบุชื่อได้ว่าของชิ้นนั้นคืออะไร เช่น ตุ๊กตา รูปปั้นขนาดเล็กของคน สัตว์ ยานพาหนะต่างๆ หรือของบางอย่างอาจใช้ของจริงได้ เช่น เครื่องใช้ในการรับประทานอาหาร เครื่องใช้ในบ้านบางชนิด ซึ่งเด็กสามารถจะเรียนรู้หน้าที่และประโยชน์ของสิ่งนั้นได้ ในขณะที่เด็กกำลังเล่นกับวัตถุ ผู้ใหญ่ควรหาโอกาสสอดแทรกความคิดรวบยอดของสิ่งเหล่านั้นและสอนให้เด็กรู้จักคำกริยา คำบุพบท คำคุณศัพท์ที่อธิบายลักษณะพิเศษของวัตถุ และความสัมพันธ์ของวัตถุ โดยที่เด็กไม่รู้ตัว

3. กิจกรรมการเล่าเรื่อง คำคล้องจอง และการพูด

กิจกรรมการเล่าเรื่องที่มีรูปภาพประกอบจะมีการชี้วัตถุและการสนทนาเกี่ยวกับวัตถุ ในรูปภาพซึ่งใหญ่พอที่จะแสดงให้เด็กเห็น หน้าที่ที่สำคัญของกิจกรรมนี้คือ การส่งเสริมความสามารถของเด็กในการสรุปความเข้าใจและพรรณนาเรื่องเล่าได้อย่างชัดเจน และมีวิธีที่จะจำลองไปใช้ในชีวิตจริงได้ กิจกรรมการเล่าเรื่องดึงดูดความสนใจของเด็กได้ ให้ความสนุกสนานและการผ่อนคลาย สามารถสอนคำและความคิดรวบยอดใหม่ให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี รวมทั้งช่วยให้เด็กจำข้อมูลต่างๆได้ง่ายขึ้นด้วย

การท่องคำคล้องจอง ควรเริ่มให้เด็กท่องบทสั้นๆ ซึ่งเด็กจะได้หัดออกเสียงสูงเสียงต่ำ เด็กเล็กนั้น คำคล้องจองที่เป็นเรื่องราวสั้นๆและชัดเจนจะจูงใจให้เด็กสนใจได้มาก

กิจกรรมการพูด คือต้องให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องบางส่วน หรือเล่าเรื่องด้วยตนเอง เมื่อเด็กเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมเหล่านี้ เด็กก็จะสามารถจำเรื่อง ลำดับเหตุการณ์ได้อย่างรวดเร็ว เด็กเล็กจะสนุกสนานกับเรื่องสั้นหรือเหตุการณ์ที่ตนเองเป็นผู้กล้าหาญ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เทพนิยายต่างๆ

4. เรือนภาษาจากการเดินทาง

การบอกคำบรรยายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่เห็นจากการเดินทางทั้งภายในและภายนอกสถานที่ จะทำให้เด็กเรียนรู้ศัพท์ใหม่ได้มากขึ้น และได้รับความรู้จากสิ่งแปลกใหม่ในการเดินทางแต่ละครั้ง รวมทั้งได้รับความสุขจากการท่องเที่ยวด้วย

จากหนังสือสื่อการสอนระดับปฐมวัยศึกษา (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527) ได้กล่าวถึงการเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาไว้ว่า เมื่อเด็กอยู่ในระดับอนุบาล ความสามารถในการใช้ภาษามีเพิ่มขึ้น สามารถเข้าใจประโยคต่างๆและเข้าใจเรื่องราวที่ผู้ใหญ่พูดได้ดี ดังนั้นจึงควรหาทางส่งเสริมเด็กให้สนุกกับการใช้ภาษาให้มากขึ้น กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กได้ เช่น

1. การเล่นเกมมือ เป็นการเล่นที่ง่ายและสนุก เด็กต้องใช้จินตนาการในขณะที่เล่น และขณะเดียวกันก็ได้ฝึกทักษะทางภาษาไปด้วย เพราะขณะที่เล่นเด็กจะต้องพูด และถ้าครูสามารถนำถ้อยคำและประโยคมาแต่งให้คล้องจองกันและให้เด็กพูดขณะที่เล่นไปด้วยจะทำให้เด็กสนุกกับการพูดยิ่งขึ้น

2. เล่นตอบคำถาม โดยให้เด็กดูรูปภาพหรือสิ่งของต่างๆแล้วให้เด็กบอกว่า เป็นอะไร มีลักษณะ ประโยชน์ และวิธีใช้อย่างไร

3. เล่นทายปัญหาอะไรเอ่ย

4. เล่นร้องเพลงและทำท่าทางประกอบเพลง

5. เล่นแสดงตามเรื่องในนิทาน

นิมิต ศัลยา (2529) กล่าวว่าไว้ว่า นักจิตวิทยาส่วนใหญ่จะมีความเห็นเหมือนกันว่า พฤติกรรมของเด็กพฤติกรรมใดที่ได้รับการชมเชยก็มีแนวโน้มที่จะได้รับการปฏิบัติต่อไป ในขณะที่ พฤติกรรมที่ไม่ได้รับรางวัลจะค่อยๆลดน้อยลงและยุติในที่สุด ดังนั้นเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษา ที่ดี จึงควรปฏิบัติดังนี้

1. ฝึกการพูดตั้งแต่เด็กยังเล็กๆ โดยการให้เด็กนั่งตัก และพูดคุยกับเด็กด้วยภาษา ที่ถูกต้องชัดเจน จากการฟังเสียงของผู้ใหญ่ และจากการสังเกตสีหน้าขึ้นชมของผู้ใหญ่ที่แสดงต่อ การออกเสียงของเด็ก เด็กจะได้รับการกระตุ้นให้ทำเสียงต่างๆมากขึ้น
2. การใช้คำนามพูดกับเด็ก โดยเฉพาะชื่อเรียกของสิ่งต่างๆ การพูดคำนามบ่อยๆ จะทำให้คำเหล่านั้นฝังอยู่ในความทรงจำของเด็กทีละน้อย เช่น นี่คือรถไฟ นี่คือเบ็ดและมันกำลัง ว่าอยู่ในน้ำ คำนามเปรียบเสมือนฐานบันไดขั้นแรกแน่นในการรองรับภาษาของเด็ก ซึ่งจะแตกแขนง แยกขยายต่อไปอีก
3. พัฒนาการภาษาของเด็กให้กว้างขวางขึ้นด้วยการหมั่นอธิบาย ถ้าเด็กถามว่า "นี่คืออะไร" (รถไฟ) อ้าตอบสั้นๆว่า "มันคือรถไฟ" เท่านั้น แต่ควรจะอธิบายคุณสมบัติของรถไฟด้วยว่า "มันใช้บรรทุกคนได้เยอะ มันวิ่งด้วยลูกล้อ มันวิ่งไปเรื่อยๆใหม่"
4. คอยจับตาดูเด็กขณะที่กำลังเล่น แล้วค่อยๆสอนคำพูดที่เกี่ยวข้องกับการเล่นนั้นๆ แต่ต้องไม่ไปแทรกแซงการเล่นของเด็กมากเกินไป หากจ๊ะจ๋าสอดแทรกก็ขอคำให้พอดี โดยพยายาม ใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบ เช่น สูง เตี้ย ใหญ่ เล็ก รวมถึงการนับจำนวนตัวเลขในขณะที่เด็กกำลังเล่น
5. สร้างสถานการณ์ใหม่ๆขึ้นเพื่อให้เด็กรู้จักคำใหม่ๆ เช่น การเล่นบทบาทสมมุติ
6. ให้เด็กได้พบเห็นสิ่งใหม่ๆ และบอกศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพหรือบรรยากาศใหม่ ที่เด็กได้พบเห็นนั้นไปพร้อมๆกัน

เฮาพา เศษคุปต์ (2528) ได้เสนอกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาษาให้กับเด็กไว้ 7 ข้อ คือ

1. การเล่นนิทาน
2. การอ่านหนังสือต่างๆ
3. การดูภาพแล้วบรรยาย

4. การท่องเที่ยวพักผ่อนหรือค่าค้ำจอง
5. การสนทนา การอภิปราย
6. การแสดงละคร
7. การแสดงบทบาทสมมติ

นอกจากนี้ เขาพา เดชะคุปต์ (2528) ยังได้แบ่งแยกวิธีการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการฟังและการพูดออกจากกัน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการฟัง ควรมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมนี้ โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้ คือ

1. ให้เด็กนั่งฟังอย่างสบายๆ
2. ให้เด็กเข้าใจว่าการฟังเป็นสิ่งสำคัญ ควรตั้งใจฟังผู้อื่นพูดและฝึกมารยาทในการ

รับฟังด้วย

3. การปฏิบัติตนในขณะที่ฝึกทักษะทางด้านการฟังของคุณ คุณควรจะทำดังต่อไปนี้

3.1 พูดด้วยน้ำเสียงปานกลางพอที่เด็กจะได้ยิน ไม่ควรตะเบ็ง ตะโกน

หรือพูดค่อยๆเกินไป

3.2 อย่าพูดมากจนเกินไป จนเด็กเกิดความเคยชินและไม่ตั้งใจฟัง

3.3 ให้เวลาเด็กเตรียมพร้อมที่จะรับฟัง

3.4 อธิบายให้เด็กฟังโดยใช้คำพูดง่ายๆและมีการเตรียมตัวล่วงหน้า

4. ท้าหัวเรื่องที่เด็กสนใจจะรับฟัง

5. สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างครูกับเด็กในการรับฟัง

6. ฝึกให้เด็กแยกเสียงต่างๆที่ได้ยิน เช่น เสียงจากธรรมชาติ ยานพาหนะ

เสียงคน เสียงสัตว์ และเสียงที่ได้ยินเป็นเสียงในลักษณะใด เช่น เสียงดัง-ค่อย กุ่ม-แหลม โกล้ง-โกล เป็นต้น

7. จัดประสบการณ์ในการฟังอย่างมีความหมาย โดยให้เด็กเกิดความพอใจสนุกสนาน และได้เนื้อหาสาระด้วย เช่น การใช้นิทาน บทร้อยกรอง เทียบบันทึกเรื่องราว การฝึกให้เด็กหาทิศทางที่มาของเสียง เป็นต้น

การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการพูด ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ ครู การจัดบรรยากาศ และจุดมุ่งหมายของกิจกรรม โดยมีวิธีดังนี้

1. ครูสนทนากับเด็ก
2. ครูถามคำถามให้เด็กตอบ
3. ครูอ่านนิทาน หนังสือ หรือเปิดเทปให้เด็กฟัง และให้เด็กตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง
4. ให้เด็กเล่าประสบการณ์ของตนเอง
5. ให้เด็กฝึกท่องจำบทหรือกรอน เพลง ฯลฯ และทำท่าทางประกอบเพลง

จากที่กล่าวมาข้างต้น แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านการฟังและการพูดให้กับเด็ก ส่วนใหญ่จะเป็นการเล่านิทาน การร้องเพลง การท่องคำคล้องจอง การให้เด็กได้เล่นของเล่นที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก การให้เด็กได้พูดคุยโต้ตอบกับผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกัน การพาเด็กไปทัศนศึกษาทั้งในและนอกสถานที่เพื่อเพิ่มพูนคำศัพท์ใหม่ให้กับเด็ก

อย่างไรก็ตามในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาด้านการฟังและการพูดให้กับเด็กนั้น ผู้ใหญ่หรือผู้ใกล้ชิดกับเด็ก จะเป็นบุคคลสำคัญในการกระตุ้นให้เด็กเกิดทักษะในการใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการจัดสภาพแวดล้อมหาสื่ออุปกรณ์ที่ทำให้เด็กเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องบังคับ รับฟังและพูดคุยกับเด็กด้วยท่าทางที่เป็นมิตร สิ่งสำคัญคือการให้กำลังใจแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นการสัมผัส การกอด คำชมเชย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจกล้าที่จะคิดและพูดในสิ่งที่เด็กต้องการ และเด็กก็จะมีพัฒนาการทางภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็กด้วย